

ARS GRAMMATICA

[Ex Dōnātī 'Arte grammaticā minōre']

grammaticus -a -um: ars
 g.a = grammatica
 Dōnātus (-ī m) vixit saeculō IV post Christum
 nātum
 ōrātiō -ōnis f = sermō

coniūctiō, interiectiō:
 v. *infra*

cāsus (nōminis): v. *infra*
 proprius -a -um
 ↔ commūnis
 nōmina propria, ut
Rōma, Tiberis
 appellātivus -a -um < ap-
 pellāre; nōmina appel-
 lātiva, ut *urbs, flūmen*

Mūsa -ae f; Mūsae: no-
 vem deae quae singulis
 artibus praesunt
 scamnum -ī n = sella
 sacerdos -ōtis m/f = vir
 /fēmina cuius negōtium
 est diis servīre

Dē partibus ōrātiōnis

I

[Magister:] Partēs ōrātiōnis quot sunt?

[Discipulus:] Octō.

[M.:] Quae?

[D.:] Nōmen, prōnōmen, verbum, adverbium, partici- 5
 pium, coniūctiō, praepositō, interiectiō.*Dē nōmine*

[M.:] Nōmen quid est?

[D.:] Pars ōrātiōnis cum cāsū, corpus aut rem propriē
 commūniterve significāns...; aut enim ūnūs nōmen est 10
 et 'propriū' dīcitur, aut multōrum et 'appellātivum'.

...

[M.:] Genera nōminum quot sunt?

[D.:] Quattuor.

[M.:] Quae?

15

[D.:] Masculīnum, ut *hic magister*, fēminīnum, ut *haec*
Mūsa, neutrum, ut *hoc scamnum*, commūne, ut *hic* et
haec sacerdos.

[M.:] Numerī nōminum quot sunt?

20 [D.:] Duo.

[M.:] Quī?

[D.:] Singulāris, ut *hic magister*, plūrālis, ut *hī magistrī*.

...

[M.:] Cāsūs nōminum quot sunt?

25 [D.:] Sex.

[M.:] Quī?

[D.:] Nōminātīvus, genetīvus, datīvus, accūsātīvus, vocātīvus, ablātīvus. Per hōs omnium generum nōmina, prōnōmina, participia dēclīnantur...

30 [M.:] Comparātiōnis gradūs quot sunt?

[D.:] Trēs.

[M.:] Quī?

[D.:] Positīvus, ut *doctus*, comparātīvus, ut *doctior*, superlātīvus, ut *doctissimus*.

35 [M.:] Quae nōmina comparantur?

[D.:] Appellātīva dumtaxat quālītātem aut quantitātem significantia. ...

Dē prōnōmine

[M.:] Prōnōmen quid est?

40 [D.:] Pars ōrātiōnis quae prō nōmine posita tantundem paene significat persōnamque interdum recipit. ...

[M.:] Genera prōnōminum quae sunt?

[D.:] Eadem ferē quae et nōminum: masculīnum, ut *quis*, fēminīnum, ut *quae*, neutrum, ut *quod*, commūne,

45 ut *quālis*, *tālis*, triūm generum, ut *ego*, *tū*.

comparātiō -ōnis *f*
< comparāre

appellātīva: scilicet
adiectīva
dumtaxat = tantum
quālītās -ātis *f* < quālis
quantitās -ātis *f* < quantus

tantun-dem (< tantum-dem) = idem

et = etiam

Prōnōmina sunt

[1] persōnalia: *ego, tū, nōs, vōs, sē*[2] possessīva: *meus, tuus, suus, noster, vester*[3] dēmōstratīva: *hic, iste, ille, is, idem, ipse*[4] relātīvum: ...*quī*[5] interrogātīva: *quis/ quī, uter*[6] indēfīnīta: *aliquis/ -quī, quis, quisquam, quisque, uterque, quīdam, nēmō, nihil, neuter*

quem ad modum = sicut

in-flectere = dēclīnāre

neutrum : nec agere nec patī

optātīvus -a -um < optāre

acceptā : additā
faciunt ex sē passīva
: fiunt p.

[M.:] Numerī prōnōminum quot sunt?

[D.:] Duo.

[M.:] Quī?

[D.:] Singulāris, ut *hic*, plūrālis, ut *hī*.

[M.:] Persōnae prōnōminum quot sunt?

50

[D.:] Trēs.

[M.:] Quae?

[D.:] Prīma, ut *ego*, secunda, ut *tū*, tertia, ut *ille*.

[M.:] Cāsūs item prōnōminum quot sunt?

[D.:] Sex, quem ad modum et nōminum, per quōs omnium generum prōnōmina inflectuntur... 55

Dē verbō

II

[M.:] Verbum quid est?

[D.:] Pars ōratiōnis cum tempore et persōnā, sine cāsū, aut agere aliquid aut patī aut neutrum significāns. ... 60

[M.:] Modī verbōrum quī sunt?

[D.:] Indicātīvus, ut *legō*, imperātīvus, ut *lege*, optātīvus, ut *utinam legerem*, coniūctīvus, ut *cum legam*, infīnītīvus, ut *legere*.

[M.:] Genera verbōrum quot sunt?

65

[D.:] Quattuor.

[M.:] Quae?

[D.:] Āctīva, passīva, neutra, dēpōnentia.

[M.:] Āctīva quae sunt?

[D.:] Quae in -ō dēsīnunt et acceptā -r litterā faciunt ex sē passīva, ut *legō: legor*. 70

[M.:] Passīva quae sunt?

[D.:] Quae in -r dēsinunt et eā dēemptā redeunt in āctīva, ut *legor: legō*.

dēmere -mpsisse
-mptum ↔ addere

75 [M.:] Neutra quae sunt?

[D.:] Quae in -ō dēsinunt ut āctīva, sed acceptā -r litterā Latīna nōn sunt, ut *stō, currō* ("stor, curror" nōn dīcimus!).

Latīna : rēcta

[M.:] Dēpōnentia quae sunt?

80 [D.:] Quae in -r dēsinunt ut passīva, sed eā dēemptā Latīna nōn sunt, ut *luctor, loquor*.

luctārī = certāre com-
plectendīs corporibus

[M.:] Numerī verbōrum quot sunt?

[D.:] Duo.

[M.:] Quī?

85 [D.:] Singulāris, ut *legō*, plūrālis, ut *legimus*.

[M.:] Tempora verbōrum quot sunt?

[D.:] Tria.

[M.:] Quae?

[D.:] Praesēns, ut *legō*, praeteritum, ut *lēgī*, futūrum, ut

90 *legam*.

[M.:] Quot sunt tempora in dēclīnātiōne verbōrum?

[D.:] Quīnque.

[M.:] Quae?

[D.:] Praesēns, ut *legō*, praeteritum imperfectum, ut

95 *lēgebam*, praeteritum perfectum, ut *lēgī*, praeteritum plūsquamperfectum, ut *lēgeram*, futūrum, ut *legam*.

[M.:] Persōnae verbōrum quot sunt?

[D.:] Trēs.

certāmen luctantium

ad-icere -iēsisse -iectum
significātiō -ōnis *f*
< significāre
ex-plānāre = plānum
facere

quid-nī = quīn, certē
ēn = ecce
eia! = age!

forsitan = fortasse

[M.:] Quae?

[D.:] Prīma, ut *legō*, secunda, ut *legis*, tertia, ut *legit*. 100

[M.:] Dā dēclīnātiōnem verbī āctīvī! ...

Dē adverbīō

[M.:] Adverbium quid est?

[D.:] Pars ōrātiōnis quae adiecta verbō significātiōnem
eius explānat atque implet. ... 105

[M.:] Significātiō adverbīōrum in quō est?

[D.:] Sunt aut locī adverbīa aut temporis aut numerī aut
negandī aut affīrmandī aut dēmōnstrandī aut optandī
aut hortandī aut ōrdinis aut interrogandī aut quālitātis
aut quantitātis aut dubitandī... 110

[M.:] Dā adverbīa locī!

[D.:] Ut *hīc* vel *ibi*, *intus* vel *forīs*, *illūc* vel *inde*.

[M.:] Dā temporis!

[D.:] Ut *hodiē*, *nunc*, *nūper*, *crās*, *aliquandō*; numerī, ut
semel, *bis*, *ter*; negandī, ut *nōn*; affīrmandī, ut *etiam*, 115
quidnī; dēmōnstrandī, ut *ēn*, *ecce*; optandī, ut *utinam*;
hortandī, ut *eia*; ōrdinis, ut *deinde*; interrogandī, ut *cūr*,
quārē, *quamobrem*; quālitātis, ut *doctē*, *pulchrē*, *fortiter*;
quantitātis, ut *multum*, *parum*; dubitandī, ut *forsitan*,
fortasse... 120

[M.:] Comparātiō adverbīōrum in quō est?

[D.:] In tribus gradibus comparātiōnis: positīvō, com-
parātīvō, superlātīvō.

[M.:] Dā adverbium positīvī gradūs!

- 125 [D.:] Ut *doctē*; comparatīvī, ut *doctius*; superlatīvī, ut *doctissimē*. ...

Dē participiō

[M.:] Participium quid est?

- [D.:] Pars orationis partem capiēns nōminis, partem
130 verbī: nōminis genera et cāsūs, verbī tempora et signifi-
cātiōnēs, utrīusque numerum...

[M.:] Genera participiōrum quot sunt?

[D.:] Quattuor.

[M.:] Quae?

- 135 [D.:] Masculinum, ut *hic lēctus*, femininum, ut *haec lēcta*, neutrum, ut *hoc lēctum*, commūne tribus generi-
bus, ut *hic* et *haec* et *hoc legēns*.

[M.:] Cāsūs participiōrum quot sunt?

[D.:] Sex.

- 140 [M.:] Quī?

[D.:] Nōminatīvus, ut *hic legēns*, genetīvus, ut *huius legentis*, datīvus, ut *huic legentī*, accūsātīvus, ut *hunc legentem*, vocātīvus, ut *ō legēns*, ablātīvus, ut *ab hōc legente*.

- 145 [M.:] Tempora participiōrum quot sunt?

[D.:] Tria.

[M.:] Quae?

[D.:] Praesēns, ut *legēns*, praeteritum, ut *lēctus*, futū-
rum, ut *lēctūrus* et *legendus*. ...

- 150 [M.:] Numerī participiōrum quot sunt?

parti-cipium < pars
+ capere

lēctus -a -um part perf
< legere

legendus dicitur 'gerun-
dīvum' vel 'participium
futūrī passīvī'

	[D.:] Duo.	
	[M.:] Quī?	
	[D.:] Singulāris, ut <i>hic legēns</i> , plūrālis, ut <i>hī legentēs</i>	
	[M.:] Dā dēclīnātiōnem participiī! ...	
con-iūctiō -ōnis <i>f</i> < coniungere	<i>Dē coniūctiōne</i>	155
ad-nectere = adiungere, coniungere	[M.:] Coniūctiō quid est?	
ordināre = in ordine pōnere	[D.:] Pars ōrātiōnis adnectēns ordinānsque sententiam.	
	...	
potestās = significātiō speciēs -ēi <i>f</i> = fōrma, genus	[M.:] Potestās coniūctiōnum quot speciēs habet?	
	[D.:] Quīnque.	160
	[M.:] Quās?	
cōpulātīvās, cēt., <i>v. infrā</i>	[D.:] Cōpulātīvās, disiūctīvās, explētīvās, causālēs, ratiōnālēs.	
cōpulātīvus -a -um < cōpulāre	[M.:] Dā cōpulātīvās!	
	[D.:] <i>Et, -que, atque, ac.</i>	165
disiūctīvus -a -um < disiungere	[M.:] Dā disiūctīvās!	
	[D.:] <i>Aut, -ve, vel, nec, neque.</i>	
explētīvus -a -um < <i>ex- plēre</i> = vacuum implēre	[M.:] Dā explētīvās!	
	[D.:] <i>Quidem, equidem, quoque, autem, tamen.</i>	
causālis -e < causa	[M.:] Dā causālēs!	170
sī-quidem = quoniam quandō = quoniam	[D.:] <i>Sī, etsī, sīquidem, quandō, nam, namque, etenim, quamobrem...</i>	
ratiōnālis -e < ratiō	[M.:] Dā ratiōnālēs!	
quā-propter = quam- obrem	[D.:] <i>Itaque, enim, quia, quāpropter, quoniam, ergō, ideō,</i>	
propter-eā = ideō	<i>igitur, scīlicet, propterea.</i> ...	175

Dē praepositionē

[M.:] Praepositio quid est?

[D.:] Pars orationis quae praeposita aliis partibus orationis significacionem earum aut complet aut mutat aut

180 minuit. ...

[M.:] Dā praepositionēs cāsūs accūsātīvī!

[D.:] *Ad, apud, ante, adversum, cis, citrā, circum, circā, contrā, ergā, extrā, inter, intrā, infrā, iūxtā, ob, per, prope, secundum, post, trāns, ultrā, praeter, propter,*185 *suprā...*

[M.:] Quō modō?

[D.:] *Dīcimus enim ad patrem, apud villam, ante domum, adversum inimicōs, cis Rhēnum, citrā forum, circum oppidum, circā templum, contrā hostem, ergā parentēs, extrā vāllum, inter nāvēs, intrā moenia, infrā tēctum, iūxtā viam, ob iram, per portam, prope fenestram, secundum ripam, post tergum, trāns flūmen, ultrā finēs, praeter officium, propter rem, suprā caelum. ...*

[M.:] Dā praepositionēs cāsūs ablātīvī!

195 [D.:] *Ā, ab, cum, cōram, dē, ē, ex, prō, prae, sine...*

[M.:] Quō modō?

[D.:] *Dīcimus enim ā domō, ab homine, cum exercitū, cōram testibus, dē forō, ē iūre, ex prōvinciā, prō patriā, prae timōre, sine labōre...*

200 [M.:] Dā utrūque cāsūs praepositionēs!

[D.:] *In, sub, super.*[M.:] *In et sub* quādo accūsātīvō cāsui iunguntur?praepositio -ōnis f
< prae-pōnereadversum = adversus
cis = citrā

ira -ae f = animus irātus

iūs = locus ubi iūs
dīcitur

quandō = cum
significāre = verbis
ostendere

vīs = potestās, signi-
ficātiō
magis A quam B = nōn
B sed A
mentiō -ōnis f: mentiō-
nem facere alicuius =
loquī dē aliquō

[Vergilius: Aenēis I.750]

inter-iectiō -ōnis f

affectus -ūs m=id quō af-
ficitur animus (ut lae-
titia, ira, timor, cēt.)
inconditus -a -um = nōn
ordinātus, rudis, sine
arte

admīratiō -ōnis f
< admīrārī
sī (ali)qua (n pl) sunt
similis -e = quī Idem esse
vidētur, eiusdem generis
similia: ut *ō!* *ei!* *heus!*

Aenēis -idis f
Aenēās -ae m
Carthāgō -inis f: urbs
Africae
Didō -ōnis f
rēgīna -ae f= fēmina
rēgnāns

[D.:] Quandō 'nōs in locum īre/iisse/itūrōs esse' signifi-
cāmus.

[M.:] Quandō ablātīvō?

205

[D.:] Quandō 'nōs in locō esse/fuisse/futurōs esse' signi-
ficāmus. ...

[M.:] *Super* quam vim habet?

[D.:] Ubi locum significat, magis accūsātīvō cāsui servit
quam ablātīvō; ubi mentiōnem alicuius facimus, ablā- 210
tīvō tantum, ut

*multa super Priamō rogīāns, super Hectore multa**
hoc est dē Priamō, dē Hectore. ...

Dē interiectione

[M.:] Interiectiō quid est?

215

[D.:] Pars ōratiōnis significāns mentis affectum vōce
inconditā. ...

[M.:] Significātiō interiectionis in quō est?

[D.:] Aut laetitiam significāmus, ut *euax!* aut dolōrem,
ut *heu!* aut admīratiōnem, ut *papae!* aut metum, ut *at-* 220
tat! et sī qua sunt similia.

*Versus sūmptus ē librō primō illius carminis cui titulus est
Aenēis. In hōc carmine Vergilius poēta nārrat dē Aenēā Trō-
iānō, quī ē patriā fugiēns Carthāginem vēnit, ubi ā Dīdōne
rēgīnā receptus est. Ā rēgīnā interrogātus Aenēās nārrat dē
bellō Trōiānō et dē fugā suā (v. cap. XXXVII et XXXVIII in
alterā *LINGVAE LATINAE* parte).

GRAMMATICA LATINA

De declinatione

Nōmina, prōnōmina, verba dēclīnantur. Cēterae partēs ōrāti-

225 ōnis sunt indēclīnābilēs.

Dēclīnātiōnēs nōminum sunt quīnque:

Dēclīnātiō prīma: gen. sing. -ae, ut *terr|a* -ae.

Dēclīnātiō secunda: gen. sing. -ī, ut *ann|us* -ī, *verb|um* -ī.

Dēclīnātiō tertia: gen. sing. -is, ut *sōl* -is, *urb|s* -is.

230 Dēclīnātiō quārta: gen. sing. -ūs, ut *port|us* -ūs, *gen|ū* -ūs.

Dēclīnātiō quīnta: gen. sing. -ēī/-eī, ut *dī|ēs* -ēī, *rēs reī*.

Dēclīnātiōnēs verbōrum sunt quattuor, 'coniugātiōnēs' quae vocantur:

Coniugātiō prīma: inf. -āre/-ārī, ut *amā|re*, -rī.

235 Coniugātiō secunda: inf. -ēre/-ērī, ut *monē|re*, -rī.

Coniugātiō tertia: inf. -ere/-ī, ut *leg|ere*, -ī.

Coniugātiō quārta: inf. -īre/-īrī, ut *audī|re*, -rī.

Dēclīnātiōnēs:

1. gen. -ae
2. gen. -ī
3. gen. -is
4. gen. -ūs
5. gen. -ēī

con-iugātiō -ōnis f

Coniugātiōnēs:

1. -āre
2. -ēre
3. -ere
4. -īre

PENSVM A

Dēclīnā haec vocābula:

[1] *āla*, nōmen fēminīnum I dēclīnātiōnis:

Singulāris: nōm. *haec āl-*, acc. *h- āl-*, gen. *h- āl-*, dat. *h- āl-*, abl. *h- āl-*. Plūrālis: nōm. *h- āl-*, acc. *h- āl-*, gen. *h- āl-*, dat. *h- āl-*, abl. *h- āl-*.

[2] *pēs*, nōmen masculīnum III dēclīnātiōnis:

Singulāris: nōm. *h- pēs*, acc. *h- ped-*, gen. *h- ped-*, dat. *h- ped-*, abl. *h- ped-*. Plūrālis: nōm. *h- ped-*, acc. *h- ped-*, gen. *h- ped-*, dat. *h- ped-*, abl. *h- ped-*.

[3] *ōrāre*, verbum āctīvum I coniugātiōnis (pers. I sing.):

Indicātīvus: praes. *ōr-*, imperf. *ōr-*, fut. *ōr-*, perf. *ōrāv-*, plūsquamperf. *ōrāv-*, fut. perf. *ōrāv-*. Coniūctīvus: praes. *ōr-*, imperf. *ōr-*, perf. *ōrāv-*, plūsquamperf. *ōrāv-*.

[4] *dicere*, verbum āctīvum III coniugātiōnis (pers. I sing.):

Indicātīvus: praes. *dic-*, imperf. *dic-*, fut. *dic-*, perf. *dīx-*, plūsquamperf. *dīx-*, fut. perf. *dīx-*. Coniūctīvus: praes. *dīc-*, imperf. *dīc-*, perf. *dīx-*, plūsquamperf. *dīx-*.

Vocābula nova:

ōratiō
 coniunctiō
 interiectiō
 Mūsa
 scamnum
 sacerdos
 cāsus
 comparatiō
 quālitās
 quantitās
 significatiō
 species
 ira
 affectus
 admiratiō
 coniugatiō
 proprius
 appellatiuus
 positivus
 optativus
 cōpulativus
 disiunctivus
 explētivus
 causālis
 ratiōnalis
 inconditus
 similis
 inflectere
 dēmere
 luctārī
 explānāre
 adnectere
 ordināre
 mentiōnem facere
 dumtaxat
 tantundem
 quidnī
 forsitan
 siquidem
 quāpropter
 propterea
 adversum
 cis
 ēn
 eia
 euax
 papae
 attat
 coniugatiō
 synōnymum

Verba: laedere –isse –um; implicāre –isse –um; plaudere –isse –um; parere –isse –um; retinēre –isse –um; accendere –isse –um; sedēre –isse; nūbere –isse; sapere –isse; dēmere –isse –um; adicere –isse –um.

PENSVM B

Nōmen est pars — quae corpus aut rem significat. *Aemilia* et *Iūlia* nōmina — sunt, *māter* et *filia* sunt nōmina —. — nōminum sunt nōminatiuus, genetiuius, cēt. Gradūs — sunt trēs: —, comparatiuus, superlatiuius. Adiectiua quae comparantur — aut quantitatem significant. *Amāre* est verbum prīmae —. Interiectiō mentis —, ut laetitiam vel dolōrem, significat. — est affectus eius quī irātus est.

Frātrēs geminī tam — sunt quam ōva.

Synōnyma (vocābula quae idem ferē significant): plānum facere et —, fortasse et —, ideō et —, citrā et —, ecce et —.

Contrāria (vocābula quae rēs contrāriās significant): cōmūnis et —, addere et —.

PENSVM C

Quae sunt partēs ōratiōnis?

Estne *discipulus* nōmen proprium?

Cāsūs nōminum quī sunt?

Quī sunt gradūs comparatiōnis?

Prōnōmen quid est?

Quot sunt coniugatiōnēs verbōrum?

Num *intus* et *foris* adverbia temporis sunt?

Cui cāsui iungitur *inter* praepositio?

Quae praepositio ablatiui iunguntur?

Quibus cāsibus iungitur *in* praepositio?

Interiectiō quid significat?